

Briselē, 2017. gada 29. martā
(OR. en)

7766/17

AGRI 171
AGRIORG 35
AGRILEG 69
AGRIFIN 34
AGRISTR 31

PAVADVĒSTULE

Sūtītājs:	Direktors <i>Jordi AYET PUIGARNAU</i> kungs, Eiropas Komisijas ģenerāļsekretāra vārdā
Saņemšanas datums:	2017. gada 29. marts
Saņēmējs:	Eiropas Savienības Padomes ģenerāļsekretārs <i>Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN</i> kungs
K-jas dok. Nr.:	COM(2017) 152 final
Temats:	KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI par to, kā tiek izpildīts ekoloģiski nozīmīgās platības pienākums saskaņā ar zaļo tiešo maksājumu shēmu

Pielikumā ir pievienots dokuments COM(2017) 152 *final*.

Pielikumā: COM(2017) 152 *final*

Briseļē, 29.3.2017.
COM(2017) 152 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

par to, kā tiek izpildīts ekoloģiski nozīmīgās platības pienākums saskaņā ar zaļo tiešo maksājumu shēmu

{SWD(2017) 121 final}

1. Ievads

Ar 2013. gada kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) reformu tika ieviesta zaļo tiešo maksājumu shēma¹ („zaļināšana”). Tās mērķis bija vēl vairāk uzlabot ilgtspējīgu ar lauksaimniecību saistīto dabas resursu apsaimniekošanu, izmantojot maksājumus par videi un klimatam labvēlīgām praksēm. Papildus kultūraugu dažādošanai un ilggadīgo zālāju uzturēšanai zaļināšana nosaka lauksaimniekiem 5 % to aramzemes atvēlēt ekoloģiski nozīmīgām platībām (ENP).

Koncentrējoties uz 2015. un 2016. gadu, šis ziņojums izpilda Komisijai noteikto juridisko prasību² izvērtēt ENP pienākuma izpildes progresu. Lai gan tas ietver arī sākotnējos apsvērumus par ENP potenciālo ietekmi uz vidi, pamatojoties uz dalībvalstu un lauksaimnieku veikto izvēli, ir svarīgi uzsvērt, ka tas nav patiesās ietekmes uz vidi novērtējums.

Ziņojumā atjaunināti un izklāstīti daži aspekti, kuri izskatīti zaļināšanas noteikumu 2016. gada pārskatīšanā pēc to pirmā piemērošanas gada³; pārskatīšana veikta Komisijas Normatīvās atbilstības un izpildes programmas⁴ ietvaros. 2016. gada pārskatā tika izvērtēta zaļināšanas ietekme uz ražošanas potenciālu un vienlīdzīgiem konkurences apstākļiem, kā arī ņemti vērā dažādi vienkāršošanas aspekti. Pēc tam Komisija ierosināja vairākas izmaiņas sekundārajos zaļināšanas tiesību aktos⁵, koncentrējoties galvenokārt uz ENP⁶. To mērķis bija racionalizēt un precizēt attiecīgos noteikumus, vienlaikus palielinot to iedarbīgumu vides aspektā. Tos jāsāk piemērot ne vēlāk kā 2018. gadā⁷ (2017. gada martā⁸ izmaiņas vēl nav spēkā).

Šis ziņojums palīdzēs veikt plašāku zaļināšanas novērtējumu, tai skaitā attiecībā uz ENP radītajiem ieguvumiem videi, kas jāpabeidz līdz 2017. gada beigām vai 2018. gada sākumam⁹. Tas arī tiks iekļauts ziņojumā par KLP uzraudzību un novērtēšanu, kas jāpabeidz 2018. gadā¹⁰. Šī ziņojuma 3. nodaļā sniegtie apsvērumi priekšlaicīgi nenosaka zaļināšanas novērtējumu, kas būs visaptverošs visos tā aspektos, tai skaitā attiecībā uz ENP.

1.1. ENP pienākums

Daudzas vērtīgas dzīvotnes un to veicinātā bioloģiskā daudzveidība ir atkarīga no lauksaimniecības sistēmām. Tomēr tirgi neatzīst centienus saglabāt šo bioloģisko daudzveidību, tāpēc tas neatspoguļojas lauksaimnieku produkcijas cenās. Lai gan bioloģiskās daudzveidības saglabāšana ir atkarīga no pienācīgas apsaimniekošanas prakses, šajās praksēs, ko veicina konkurences spiediens, notikušas izmaiņas — dažās platībās palielinājusies ražošanas specializācija un intensifikācija, bet citās platībās zemes apsaimniekošana tikusi

¹ Regulas (ES) Nr. 1307/2013 43.-47. pants.

² Tās pašas regulas 46. panta 1. punkta trešā daļa.

³ SWD (2016) 218 *final*.

⁴ Normatīvās atbilstības un izpildes programma.

⁵ Komisijas Deleģētā regula (ES) Nr. 639/2014.

⁶ Komisijas 2017. gada 15. februāra Deleģētā regula, C(2017)735.

⁷ Dalībvalstis var tās īstenot 2017. gadā.

⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes regulējuma grozījumu pārbaudes.

⁹ Skatīt 2017. gada Pārvaldības plānu lauksaimniecības un lauku attīstības jomā.

https://ec.europa.eu/info/publications/management-plan-2017-agriculture-and-rural-development_en.

¹⁰ Saskaņā ar Regulas (ES) Nr. 1306/2013 110. panta 5. punktu.

pārtraukta. Tas rada spiedienu uz bioloģisko daudzveidību, negatīvi iespaido augsni, ūdeni un klimatu, kā arī pakļauj riskam lauksaimniecības sektora ilgtermiņa ražošanas potenciālu.

ENP prasības mērķis ir „*jo īpaši, [...] lai saimniecībās aizsargātu un uzlabotu bioloģisko daudzveidību*”¹¹. Kopā ar citiem zaļināšanas pienākumiem minētā prasība veido daļu no esošās KLP un citiem ES politikas virzieniem, kas paredzēti ilgtspējīgai dabas resursu apsaimniekošanai, tai skaitā bioloģiskās daudzveidības nodrošināšanai¹². Zaļināšana ir daļa no KLP pirmā pīlāra, un tās mērķis ir garantēt, lai visi ES lauksaimnieki, kas saņem ienākumu atbalstu, ar savu lauksaimniecisko darbību nodrošinātu ieguvumus videi un klimatam. Saskaņā ar ENP pienākumu nepieciešamajai praksei tāpat kā citai zaļināšanas praksei jābūt vienkāršai, vispārīgai, ārpuslīgumiskai un ikgadējai. Lauksaimnieki tiek atalgoti par bioloģisko daudzveidību veicinošas prakses piemērošanu, bet tas ne vienmēr ietver izmaiņas visās saimniecībās. Ja šī prakse jau tiek piemērota, ENP pienākums garantē tās saglabāšanu neatkarīgi no konkurences spiediena, ar kuru saskaras lauksaimnieki. Ja šāda prakse netiek piemērota, tā ir jāievieš.

Lai izpildītu ENP prasību, lauksaimniekiem ar aramzemi, kuras platība ir lielāka par 15 ha, jānodrošina, lai vismaz 5 % būtu „ekoloģiski nozīmīga platība”, kas paredzēta ekoloģiski labvēlīgiem elementiem, kuri izvēlēti no ENP veidu saraksta, ko to valsts iestādes izveidojušas, balstoties uz kopīgo ES sarakstu. Šis ES saraksts ietver plašu elementu vai jomu klāstu, kas uz bioloģisko daudzveidību vērsts tieši, piemēram, papuves un ainavas iezīmes, vai netieši, samazinot vielu izmantošanu un/vai uzlabojot augsnes aizsardzību, piemēram, ar starpkultūrām vai slāpekli piesaistošiem kultūraugiem¹³. ENP tiek aprēķinātas, izmantojot svēruma koeficientus, kas atspoguļo katru ENP pazīmi un tās nozīmību attiecībā uz bioloģisko daudzveidību. Svēruma koeficienti ir diapazonā no 0,3 (piemēram, starpkultūrām) un 0,7 (slāpekli piesaistošiem kultūraugiem) līdz 2 (dzīvžogiem).

Dalībvalstīm ir vairākas ENP veidu pielāgošanas iespējas: piemēram, izraugoties valsts sarakstu, tās var balstīties uz praksi, ko lauksaimnieki jau piemēro, un/vai papildināt prasības (piemēram, ražošanas metodes) dažās ENP, lai nodrošinātu vai uzlabotu to efektivitāti. Noteiktos apstākļos dalībvalstis var arī piedāvāt to lauksaimniekiem vairākas alternatīvas ENP, pamatojoties uz „līdzvērtības” principu. Šī prasība neattiecas uz dažiem lauksaimniekiem, pamatojoties, piemēram, uz to saimniecības atrašanās vietu („meža atbrīvojums”), lielumu vai zemes izmantojumu.

Paredzot vairāk nekā savstarpēju atbilstību, ENP praksi var papildināt ar brīvprātīgiem pasākumiem lauku attīstības programmu ietvaros, ar kurām finansē sarežģītākas, ar konkrētām vides un klimata vajadzībām saistītas darbības.

1.2. Metodoloģija, datu avoti un ierobežojumi

Šī ziņojuma pamatā ir par pašreizējo ENP īstenošanu pieejamie dati. Lai gan tas ietver sākotnējos apsvērumus par potenciālo ietekmi uz vidi, tas pats par sevi nav uzskatāms par novērtējumu, kā definēts Komisijas labāka regulējuma pamatnostādņēs¹⁴.

¹¹ Regula (ES) Nr. 1307/2013, 44. apsvēruma.

¹² Cita starpā — ES bioloģiskās daudzveidības stratēģijas 2020. gadam vidusposma pārskats, COM(2015) 478 *final*.

¹³ ENP veidi ir norādīti Regulas (ES) Nr. 1307/2013 46. panta 2. punktā, un tie ir sīkāk izklāstīti Komisijas Deleģētās regulas (ES) Nr. 639/2014 45. pantā.

¹⁴ Skatīt COM(2015) 215 *final* un SWD(2015) 111 *final*.

Lai izvērtētu pašreizējo stāvokli saistībā ar īstenošanu, ziņojumā izmantoti ikgadējie lēmumi par ENP veidu izvēli, ko dalībvalstu iestādes iesniegušas Komisijai¹⁵. Šie lēmumi ir pieejami par 2015., 2016. un 2017. gadu. Ziņojumā izmantoti arī dati par lauksaimnieku faktisko izvēli attiecībā uz ENP („izmantojuma dati”), kuri pamatojas uz lauksaimnieku deklarācijām („deklarētās platības”) par 2015. un 2016. gadu un kurus dalībvalstis paziņo attiecībā uz katru reģionu¹⁶.

Komisijas veiktās analīzes kvalitāte ir atkarīga no paziņojumu savlaicīguma un pilnīguma. Tā ir ierobežota, jo daži paziņojumi ir nepilnīgi vai vēl nav pienākuši. ENP izmantojuma dati par 2015. gadu ir pieejami visās dalībvalstīs, izņemot Franciju; datus par 2016. gadu iesniegušas vien 19 dalībvalstis¹⁷.

Apsvērumu par potenciālo ietekmi uz vidi mērķis nav izvērtēt patieso ietekmi; tie iekļauj simulācijas, kurās izmantotas iepriekš noteiktas vērtības, kas piešķirtas pieejamām izvēles iespējām, pamatojoties uz:

- Komisijas Kopīgā pētniecības centra (*JRC*) pētījumu¹⁸, izmantojot „ENP kalkulatoru” — uz zinātnisko literatūru balstītu modelēšanas rīku;
- izvēlētās literatūras pārskatu¹⁹.

ENP kalkulators ņem vērā ENP potenciālo ietekmi uz vidi, izmantojot uzskaites sistēmu, kas atspoguļo ENP veidu pazīmes un to agronomisko kontekstu, bet neaprēķina to patieso ietekmi. ENP kalkulators, kas sākotnēji tika izstrādāts izmantošanai saimniecības mērogā, ekstrapolē un apkopo saimniecības mēroga rezultātus reģionālā līmenī, balstoties uz dalībvalstu par 2015. gadu sniegtajiem faktiskajiem izmantojuma datiem. Tas zināmā mērā ierobežo rezultātu precizitāti.

Vēl viens svarīgs apsvēruma ir tas, ka šī potenciālā ietekme ir apskatīta tikai saskaņā ar galvenajām ENP pazīmēm, neizpētot citus kvalitātes kritērijus, piemēram, apsaimniekošanas praksi un saglabāšanas periodu. Ietekme tiek novērtēta relatīvos lielumos ENP veidu starpā un neņemot vērā bāzes līniju (atsauces scenārijs). Analīzē apskatītas deviņas ENP struktūru kategorijas, kas apkopotas *NUTS-3* reģionālajā līmenī²⁰, kā parādīts 4. attēlā. Tika ņemti vērā arī tādi aspekti kā reģionālais konteksts un sugu sastāvs.

Saistībā ar potenciālo ietekmi uzmanība vērsta uz **bioloģisko daudzveidību**, kas ir primārais vides mērķis ENP kontekstā; simulācija vērsta uz sugu daudzveidību un populācijām,

¹⁵ Centrālo iestāžu veiktā izvēle visās dalībvalstīs, izņemot Beļģiju un Apvienoto Karalisti, kur to veic reģionālās pašvaldības.

¹⁶ Pamatojoties uz ES 3. līmeņa kopējas statistiski teritoriālo vienību klasifikācijas (*NUTS*) reģionālo iedalījumu.

¹⁷ 2016. gada izmantojuma dati tika saņemti no 18 dalībvalstīm (Beļģijas, Bulgārijas, Čehijas, Dānijas, Igaunijas, Spānijas, Horvātijas, Latvijas, Lietuvas, Luksemburgas, Ungārijas, Maltas, Austrijas, Polijas, Portugāles, Rumānijas, Slovākijas, Somijas) un divām Apvienotās Karalistes valstīm (Velsas un Ziemeļīrijas).

¹⁸ Rīks, ko Hārtfordšīras Universitāte izstrādājusi sadarbībā ar *JRC*.

¹⁹ Būtiskākie pieejamie pētījumi: *Ecological Focus Area choices and their potential impacts on biodiversity*, Evelīna Andervuda (*Evelyn Underwood*) un Greiems Takers (*Graham Tucker*), Eiropas Vides politikas institūts, 2016. gada novembris; *Adding Some Green to the Greening: Improving the EU's Ecological Focus Areas for Biodiversity and Farmers*, Gajs Pīrs (*Guy Pe'er*) un citi, *Conservation Letters, Journal of the Society for Conservation Biology*, 2016. gada decembris. Visu avotu saraksts atrodams dienestu darba dokumentā.

²⁰ Skatīt <http://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/overview>.

izmantojot *EUNIS*²¹ sugu grupu klasifikāciju: abinieki, putni, bezmugurkaulnieki, zīdītāji, rāpuļi un sauszemes augi.

Turklāt, ENP kontekstā ņemot vērā plašāku vides mērķi, potenciālā ietekme uz **ekosistēmu pakalpojumiem** (labumiem, ko cilvēki iegūst no ekosistēmām²²) un **klimatu** tiek apsvērta, lai identificētu iespējamus papildu ieguvumus un kompromisus, kas izriet no ENP pienākuma īstenošanas.

Ekosistēmu pakalpojumu simulācijā tiek izmantota ekosistēmu pakalpojumu kopīgā starptautiskā klasifikācija, un tā aptver apputeksnēšanu un sēklu izplatīšanu, kaitēkļu un slimību apkarošanu, saldūdens ķīmisko stāvokli, grunts stabilizāciju un erozijas līmeņu kontroli.

Attiecīgos gadījumos ziņojumā ņemta vērā arī informācija, ko sniegušas tādas ieinteresētās personas kā speciālistu grupa un pilsoniskā dialoga grupa, un kas saņemta sabiedriskajā apspriešanā, kuru Komisija zaļināšanas jautājumā veica no 2015. gada decembra līdz 2016. gada martam²³. Ziņojumā ņemts vērā arī pētījums par dalībvalstu izvēli attiecībā uz KLP²⁴, savukārt Eiropas Savienības Statistikas biroja saimniecību struktūras apsekojums un gada statistika ir izmantota kā konteksta informācija.

Dalībvalstu izvēle, lauksaimnieku izmantojuma dati, metodoloģija un bibliogrāfija ir sīkāk izklāstīta pievienotajā dienestu darba dokumentā.

2. Īstenošana — pašreizējais stāvoklis

2.1. Dalībvalstu izvēle attiecībā uz ENP

2015. gadā ENP veidu klāsts dalībvalstīs būtiski atšķirās

Balstoties uz dalībvalstu veikto izvēli 2015. gadā, rodas šādas dalībvalstu kopas, kā parādīts 1. attēlā:

- 14 dalībvalstis piedāvāja plašu ENP veidu sarakstu (no 10 līdz 19 veidiem). Visa izvēlēta zeme ir atstāta papuvē, tajā ir īscirtmeta atvasāji, slāpekli piesaistoši kultūraugi, buferjoslas (izņemot Čehiju), starpkultūras/augsnes zaļais segums (izņemot Itāliju) un vismaz četras dažādas no kopumā deviņām ainavas iezīmēm (galvenokārt grupā augoši koki un rindā augoši koki);
- deviņas dalībvalstis izvēlējās starpsarakstu. Tās visas izvēlējās papuvē atstātu zemi, platības ar slāpekli piesaistošiem kultūraugiem (izņemot Dāniju) un mazāk nekā piecas dažādas ainavas iezīmes;

²¹ Eiropas dabas informācijas sistēma.

²³ http://ec.europa.eu/agriculture/consultations/greening/2015_en.

²⁴ KLP īstenošanas kartēšana un analīze: https://ec.europa.eu/agriculture/external-studies/mapping-analysis-implementation-cap_en.

- piecas dalībvalstis piedāvāja ierobežotu ENP veidu izvēli (maksimums četrus). Tās visas izvēlējās slāpekli piesaistošus kultūraugus, papuvē atstātu zemi (izņemot Nīderlandi) un vienu vai nevienu ainavas iezīmi.

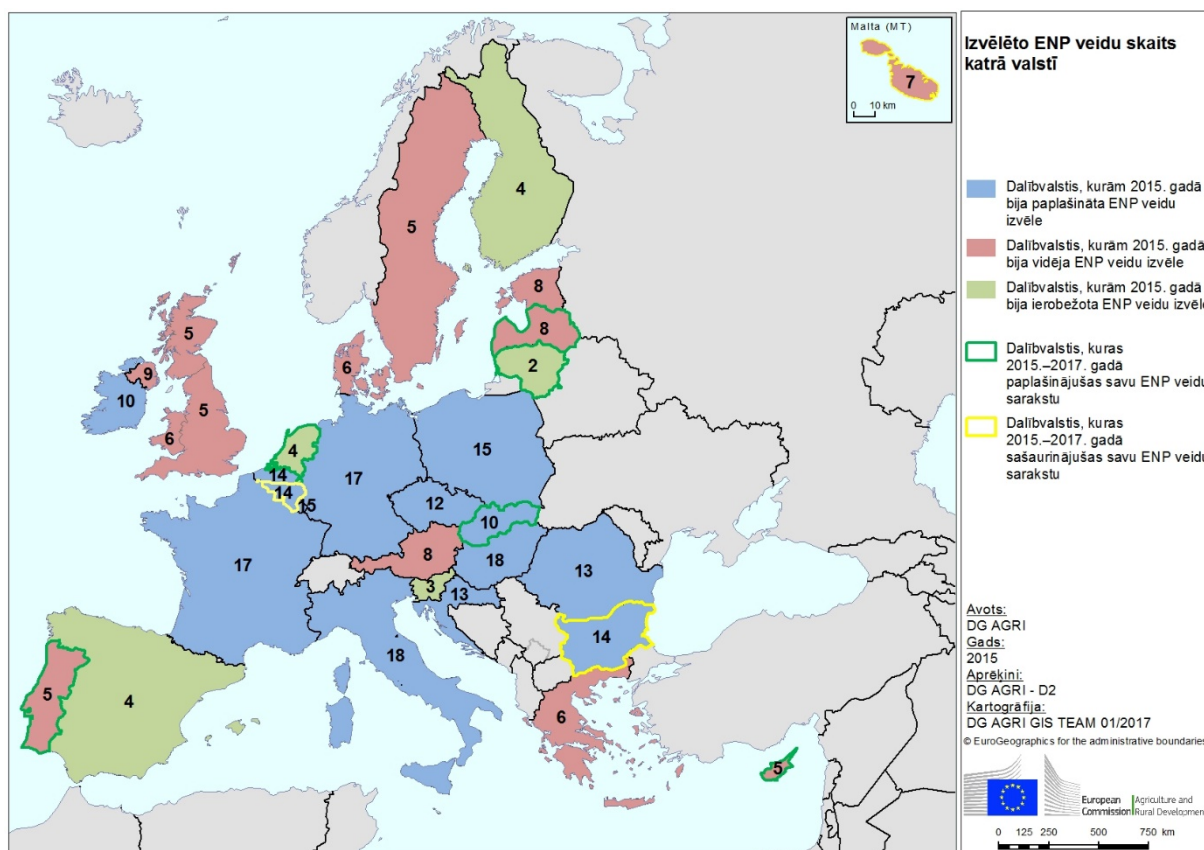
Dati parāda, ka dalībvalstis labprātāk izvēlējās platības ar slāpekli piesaistošiem kultūraugiem, papuvē atstātu zemi un ainavas iezīmes nekā vairākus hektārus lielas platības ar agromežsaimniecības sistēmām vai joslas ar atbalsttiesīgiem hektāriem mežmalu un terašu tuvumā.

Attiecībā uz īsircmeta atvasājiem, starpkultūrām vai augsnes zaļo segumu un slāpekli piesaistošiem kultūraugiem dalībvalstīm bija jānorāda koku vai kultūraugu sugas, lai optimizētu šo ENP ieguldījumu bioloģiskajā daudzveidībā. Tās izvēlējās ļoti dažādas sugas.

No 2015. līdz 2017. gadam dažas dalībvalstis pielāgoja savu izvēli, galvenokārt veicot nelielas izmaiņas ENP sarakstā

Kopš 2015. gada deviņas dalībvalstis mainīja savus lēmumus, galvenokārt saistībā ar ENP veidu izvēli (1. attēls). Sešas no tām papildus lauksaimnieku izvēlētajiem veidiem izvēlējās vēl citus ENP veidus, kas šķietami tika izdarīts pēc tam, kad tika uzstādīta to piemērošanas pārraudzībai nepieciešamā administratīvā sistēma. Pārējās trīs valstis atteicās no dažiem ENP veidiem, jo lauksaimnieki tos bija ļoti maz izmantojuši.

1. attēls. 2015. gadā izvēlēto ENP veidu skaits katrā dalībvalstī/reģionā un izmaiņas turpmākajos gados

Vairums dalībvalstu izmanto iespējas, kuru mērķis ir atzīt citu KLP mehānismu ieguldījumu bioloģiskajā daudzveidībā

22 dalībvalstis par ENP noteikušas vismaz vienu elementu, uz kuru attiecas vai kuru aizsargā savstarpējas atbilstības noteikumi, t. i., saskaņā ar šiem noteikumiem tiek aizsargātas buferjoslas un/vai viena vai vairākas ainavas iezīmes. Sešas dalībvalstis izlēma neapsvērt šādas iezīmes. Tāpat četras no piecām dalībvalstīm, kas varēja to darīt, piedāvāja lauksaimniekiem priekšrocību —meža atbrīvojumu saistībā ar ENP. No 2016. gada tikai trīs dalībvalstis sākušas piemērot ENP līdzvērtību (Itālija, Nīderlande un Austrija).

Reti tiek izvēlētas iespējas ar mērķi uzlabot ENP veidu efektivitāti

Lai gan dalībvalstīm ir dažādi veidi ENP efektivitātes uzlabošanai, tie reti tikuši izmantoti. Piemēram, neviena no 13 dalībvalstīm/reģioniem, kas izvēlējās dīkus kā ENP veidu, nenoteica kritērijus to dabiskas vērtības nodrošināšanai. Tāpat no 31 dalībvalsts/reģiona tikai Beļģija (Valonija) noteica vielu ierobežojumus platībām ar slāpekli piesaistošiem kultūraugiem, savukārt 4 no 21 (Beļģija (Flandrija), Beļģija (Valonija), Vācija un Nīderlande) to noteica attiecībā uz starpkultūrām. Tikai divas dalībvalstis (Nīderlande un Polija) atļāvušas lauksaimniekiem apvienot centienus, lai izveidotu blakus esošas ENP, kas būtu labvēlīgākas videi (kolektīvā pieeja).

Dalībvalstu izvēli šķietami ietekmē nepieciešamība atrast līdzsvaru starp maksimālu elastības palielināšanu lauksaimniekiem un administratīvās sarežģītības samazināšanu līdz minimumam

Balstoties uz līdz šim apkopotajiem datiem²⁵, dalībvalstu izvēli attiecībā uz īstenošanu cita starpā ietekmējuši šādi faktori:

- vēlme piedāvāt lauksaimniekiem pēc iespējas vairāk variantu, ļaujot tiem izmantot ierasto praksi;
- izmaksas saistībā ar konkrētu kontroles prasību izpildi un pastāvīgo ENP elementu kartēšanu īpašā zemes gabalu identifikācijas sistēmas slānī;
- lēmumi, kas pieņemti saskaņā ar citiem KLP instrumentiem (piemēram, LAP atbalstītiem agromežsaimniecības pasākumiem) vai kas izriet no ES tiesību aktiem vides jomā (piemēram, obligāta starpkultūru ieviešana Nitrātu rīcības programmu ietvaros²⁶);
- vietējie apstākļi un vides apstākļi (piemēram, terašu esamība vai daļēji dabiskās veģetācijas pārpilnība).

Šajā posmā nevar noteikt, vai kādam no šiem elementiem bija dominējošā loma.

2.2. Lauksaimnieku ENP veidu izmantojums

ENP pienākums aptver lielāko daļu ES aramzemes. Zemes segums no 2015. līdz 2016. gadam šķiet stabils.

2015. gadā uz 70 % no ES²⁷ kopējās aramzemes attiecās ENP pienākums. 2016. gadā šī proporcija bija 69 %. Atlikusī aramzemes daļa:

²⁵ Skatīt 24. zemspītras piezīmi.

²⁶ Saskaņā ar Padomes direktīvu Nr. 91/676/EEK („Nitrātu direktīvu”).

²⁷ Informāciju par datu pieejamību skatīt 1.2. punktā.

- nav ietverta tiešo maksājumu sistēmā (piemēram, lauksaimnieks nepieteicās atbalstam);
- ir atbrīvota no pienākuma saimniecības lieluma dēļ (mazāk nekā 15 hektāri aramzemes);
- pieder bioloģiskām saimniecībām vai mazo lauksaimnieku atbalsta shēmas saimniecībām;
- ir ar lielu zālāja īpatsvaru vai
- atrodas valstīs, kas piemēro meža atbrīvojumu.

ES līmenī lauksaimnieku deklarēto ENP procentuālā daļa ir gandrīz divas reizes lielāka par prasītajiem 5 % saimniecības mērogā. Trīs galvenie ENP veidi ir saistīti ar ražīgām vai potenciāli ražīgām platībām.

2015. gadā 8 miljoni hektāru zemes tika deklarēti kā ENP — tie veidoja 13 % aramzemes, uz kuru attiecas pienākums, un 10 % — pēc svēruma koeficientu piemērošanas (procentuālās daļas var atšķirties saimniecības līmenī). Šī procentuālā daļa ir ievērojami augstāka par regulējošo prasību — 5 % saimniecības līmenī. 2016. gadā šie skaitļi bija attiecīgi 15 % un 10 % ar nelielu pieaugumu 130 000 hektāru apmērā.

2015. gadā visbiežāk deklarētie ENP veidi bija tie, kas saistīti ar ražīgām vai potenciāli ražīgām lauksaimniecības platībām (2. attēls):

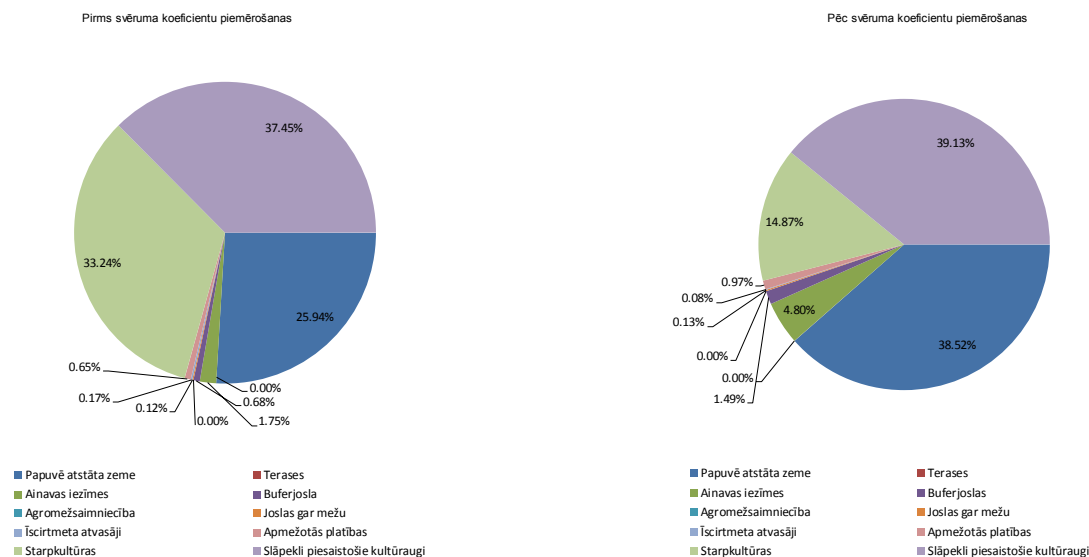
- slāpekli piesaistoši kultūraugi (37,4 % no fiziskās ENP zemē);
- starpkultūras (33,2 %);
- papuvē atstāta zeme (25,9 %).

Pēc svēruma koeficientu piemērošanas slāpekli piesaistoši kultūraugi un starpkultūras sasniedza 54 % no kopējām svērtajām ENP (attiecīgi 39 % un 15 %). Tie bija 5,4 % aramzemes, uz kuru attiecas pienākums, un šī procentuālā daļa šķietami veicināja saimniecības līmenī nepieciešamo 5 % pārsniegšanu. Citas platības, piemēram, ainavas iezīmes un buferjoslas sasniedza attiecīgi 1,7 % un 0,7 %.

Iepriekšminētā ENP proporcija ES līmenī 2016. gadā saglabājās stabila, lai gan tā atšķīrās dažādās dalībvalstīs: platības ar papuvē atstātu zemi, ainavas iezīmēm un buferjoslām samazinājās, savukārt starpkultūru un slāpekli piesaistošo kultūraugu segtās platības palielinājās.

- Turklāt dati par ENP veidiem rāda, ka 2015. gadā papuvē atstāta zeme, kas deklarēta kā ENP, veidoja 34 % kopējo papuves platību, kas Eiropas Savienības Statistikas biroja statistikā norādītas saistībā ar attiecīgajām dalībvalstīm. Šīs kopējās platības no 2000. līdz 2014. gadam samazinājās par 24 %, bet nedaudz palielinājās 2015. gadā.
- ES pākšaugu kultūru platības saskaņā ar Eiropas Savienības Statistikas biroja norādīto informāciju kopš 2013. gada ir palielinājušās par 20 %. 2015. gadā slāpekli piesaistoši kultūraugi, kas deklarēti kā ENP un ko izvēlējās visas dalībvalstis, izņemot Dāniju, pārklāja 49 % šādu platību. Nepieciešams papildus novērtēt ENP īpašo lomu dažādos faktoros, kas ietekmē pākšaugu kultūru tendences.

2. attēls. Deklarēto ENP sadalījums pēc galvenā ENP veida ES līmenī pirms un pēc svēruma koeficientu piemērošanas

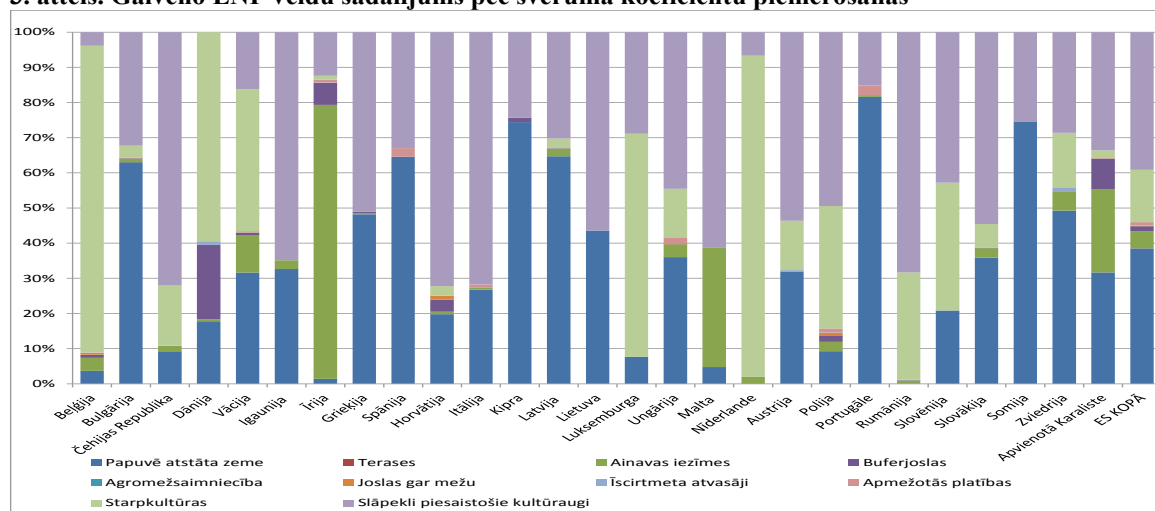
Avots: dalībvalstu izmantojuma dati par 2015. gadu (ES-27, nav pieejami dati par Franciju)

ENP veidu sadalījums dalībvalstī un reģionālā līmenī parāda skaidrus ģeogrāfiskos modeļus

ENP struktūras analīze dalībvalsts līmenī (3. attēls) un NUTS-3 reģionālajā līmenī (4. attēls) atklāj vairākus modeļus.

- Būtisks ainavas iezīmju un buferjoslu īpatsvars sastopams tikai Īrijā, Apvienotajā Karalistē un Maltā.
- Papuvē atstāta zeme ir vairāk sastopama Vidusjūras valstīs, piemēram, Spānijā, Portugālē un Kiprā, kā arī dalībvalstīs, kas atrodas boreālajā biogeogrāfiskajā reģionā, piemēram, Somijā un Latvijā.
- Slāpekli piesaistoši kultūraugi dominē Horvātijā, Čehijā, Itālijā, Polijā un Rumānijā.
- Starpkultūras ir vairāk sastopamas Beļģijā, Dānijā, Vācijā, Luksemburgā un Nīderlandē.

3. attēls. Galveno ENP veidu sadalījums pēc svēruma koeficientu piemērošanas

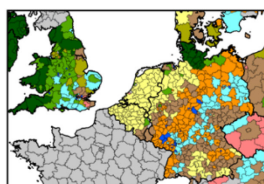
Avots: dalībvalstu izmantojuma dati par 2015. gadu (ES-27, nav pieejami dati par Franciju).

4. attēls. Galveno ENP veidu kategoriju telpiskais sadalījums katrā NUTS 3 reģionā

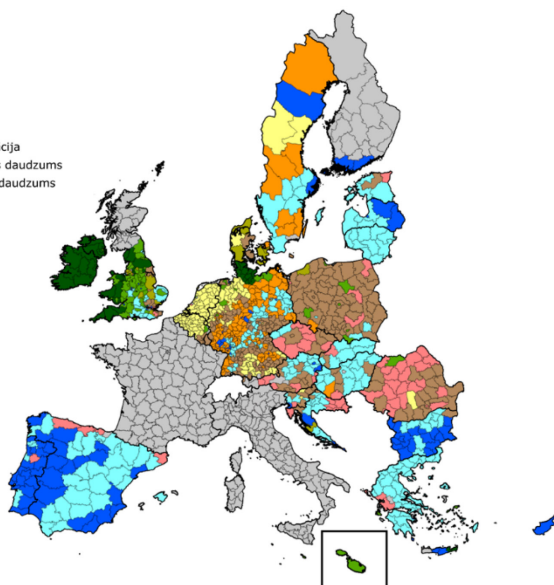
Apzīmējumi

Deklarēto ENP veidu kategorijas

1.	LLF+CC+NFC < 80 %	LF vairāk nekā 50 %
2.		LF relatīvs daudzums
3.		BS relatīvs daudzums
4.	LLF+CC+NFC > 80 %	LLF izplatība
5.		CC izplatība
6.		NFC izplatība
7.	LLF+CC+NFC > 80 %	maz LLF, CC un NFC kombinācija
8.		vidēji daudz LLF, NFC relatīvs daudzums
9.		vidēji daudz LLF, CC relatīvs daudzums
		Nav datu

BS – buferjoslas
CC – starpkultūras
LF – ainavas elementi
LLF – papuvē esoša zeme
NFC – slāpekli piesaistoši kultūraugi

Avots: dalībvalstu izmantojuma dati par 2015. gadu. Nav pieejami dati par Franciju un Skotiju, dati par Itāliju vēl ir jāpārbauda. Uz neklasificētajiem reģioniem Somijā attiecas meža atbrīvojums.

ENP līdzvērtīga prakse tika piemērota trīs dalībvalstīs

Pēc ENP līdzvērtīgas prakses ieviešanas trīs dalībvalstīs, 2015. gadā ENP līdzvērtīga platība veidoja 41 000 hektāru — galvenokārt Austrijā — (gandrīz 39 000 hektāru, balstoties uz lauksaimniecības, vides un klimata pasākumiem, kas veido 65 % no valsts ENP). Nīderlandē sertifikācijas shēmas aptvēra it īpaši laukmales, un 2015. gadā tās veidoja 2700 hektārus (5 % no kopējām ENP valstī). Itālija piemēro līdzvērtību kopš 2016. gada, un izmantojuma dati vēl nav pieejami.

Galvenie noteicošie faktori, ko parasti izmanto, lai izskaidrotu lauksaimnieku lēmumus, šķietami piemērojami arī to ENP izmantojumam

Gan zinātniskā literatūra, gan sabiedriskās apspriešanas rezultāti liecina, ka faktori, kas ietekmē lauksaimnieku lēmumus par ENP veida pieņemšanu, iedalāmi aptuveni trīs kategorijās:

- ekonomiskie faktori, kas mudina lauksaimniekus izvēlēties lētāko un ražīgāko ENP veidu;
- politikas un administratīvie faktori, piemēram:
 - ierobežots to ENP veidu saraksts, ko valsts iestādes darījušas pieejamus (piemēram, valstīs, kas izvēlējušās tikai trīs vai četrus ENP veidus);
 - pārbaudīšanas un neatbilstību konstatēšanas riska līmenis (piemēram, ja laukmale pārsniedz maksimālo platumu);
 - administratīvā sloga līmenis (piemēram, to var samazināt, izmantojot iepriekš aizpildītu vienotā pieteikuma veidlapu ar visām ainavas iezīmēm, kas tiek klasificētas kā ENP);
- lauksaimnieku uztvere un zināšanas par ENP pienākumu.

Šajā posmā nevar noteikt, vai kādam no šiem elementiem bija dominējošā loma.

3. Apsvērumi par ENP potenciālo ietekmi uz vidi un klimatu

Šajā punktā izklāstīta iespējamā izvēlēto ENP pasākumu ietekme uz **vidi**, kā to atklāj 1.2. sadaļā minētais ENP kalkulators un izvēlētās literatūras pārskats. ENP kalkulatora simulācijas ņem vērā potenciālo ietekmi uz ENP struktūru reģionālajā *NUTS-3* līmenī, izmantojot apkopotos rādītājus, ko nevajadzētu uztvert kā absolūtas vērtības. Rezultāti atspoguļo ENP veidu pazīmes un kontekstu, bet neaprēķina patieso ietekmi, kas atkarīga arī no apsaimniekošanas prakses saimniecības līmenī, ko simulācijas neaptver.

Tā kā ENP kalkulators tikai minimāli aptver iespējamo ietekmi uz **klimata pārmaiņu ietekmes mazināšanu un pielāgošanu**, šajā aspektā tika veikts arī kvalitatīvs novērtējums.

3.1. Potenciālā ietekme uz bioloģisko daudzveidību

Ainavas iezīmes un papuvē atstāta zeme ir šķietami bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgākie ENP veidi

ENP kalkulators liecina, ka visām ENP veida struktūrām, kas novērotas reģionālajā *NUTS-3* līmenī, varētu būt pozitīva ietekme uz bioloģisko daudzveidību, tomēr tai ir dažādas pakāpes. Zemākais vērtējums bija reģionos, kuros starpkultūru bija vairāk nekā 70 %. Lielākā potenciāli pozitīvā ietekme bija saistīta ar ENP struktūrām, kurās izteiktākās bija ainavas iezīmes (vairāk nekā 50 % no reģiona kopējās ENP), un uzreiz aiz tām bija struktūra, kurā bija izteikta papuvē atstāta zeme (vairāk nekā 70 %).

Sugu grupu analīze parāda ainavas iezīmju pozitīvo ietekmi uz bezmugurkaulniekiem, putniem un sauszemes augiem, savukārt rūpļiem un abiniekiem augstākus pozitīvās ietekmes rādītājus veicina buferjoslu un papuvē atstātas zemes esamība.

Konstatējumi no citas zinātniskās literatūras arī apstiprina šos apsvērumus. Turklāt tie liecina, ka ainavas iezīmju starpā lielākā pozitīvā potenciālā ietekme uz bioloģisko daudzveidību ir saistīta ar dzīvžogiem, laukmalēm un tradicionālajām akmens sienām, jo tās nodrošina dzīvotnes kukaiņiem un posmkājiem, putniem un augiem.

ENP varētu būt labvēlīgākas bioloģiskajai daudzveidībai, ja tiktu piemērota atbilstoša apsaimniekošanas prakse

Apsvērumi norāda uz apsaimniekošanas prakses nozīmību ENP ietekmes uz vidi uzlabošanā.

ENP kalkulatora rezultāti liecina, ka pozitīvā ietekme uz bioloģisko daudzveidību varētu atšķirties atkarībā no dažādām apsaimniekošanas prasībām katram ENP veidam. Piemēram, attiecībā uz papuvē atstātu zemi tā ir atkarīga no seguma un iesētajām sugām. Attiecībā uz bioloģisko daudzveidību un it īpaši apputeksnētājiem savvaļas ziedu sēšanai ir lielākā ietekme, savukārt attiecībā uz nepārklātajām augsnēm — vismazāka. Dabiskā atjaunošanās arī ir labs bioloģiskās daudzveidības un apputeksnēšanas veids.

Papildus seguma būtībai literatūrā arī uzsvērtā neintensīvu neražīgo ENP pārvaldības veidu nozīmība, piemēram, atstājot zemi papuvē uz ilgu laiku vai neizmantojot pesticīdus, jo tie samazina traucējumus attiecīgajās dzīvotnēs, it īpaši putnu vairošanās periodā.

Dažādu sugu sēklu sēšanai starpkultūru / zaļā seguma segtajās platībās ir šķietami pozitīva ietekme uz bioloģisko daudzveidību. Attiecīgajā literatūrā teikts, ka pozitīvo ietekmi var palielināt, ja tiek izmantoti tādu dažādu augu sēklas, kuri paredzēti, lai sniegtu labumu apputeksnētājiem un putniem, un kuriem dod iespēju ziedēt un augt.

Konstatējumi par sugu izvēli piemērojami arī slāpekli piesaistošiem kultūraugiem, lai gan simulācijas arī parādīja, ka *Vicia faba* var sniegt labākus rādītājus nekā citas sugas. Attiecībā uz citiem ENP veidiem potenciāli pozitīvā ietekme uz slāpekli piesaistošiem kultūraugiem arī ir atkarīga no apsaimniekošanas veida, piemēram, augsnes apstrādes biežuma un ekstensīvas saimniekošanas.

3.2. Cita potenciālā ietekme

3.2.1. Potenciālā ietekme uz ekosistēmu pakalpojumiem

Ainavas iezīmes sniedz labākos rezultātus saistībā ar to potenciāli pozitīvo ietekmi uz ekosistēmu pakalpojumiem

ENP kalkulatora rezultāti liecina, ka no dažādām ENP veidu struktūrām reģionālajā *NUTS-3* līmenī dominējošo ainavas iezīmju esamība vairāk nekā 50 % no reģiona kopējās ENP liecina par pozitīvāko potenciālo ietekmi uz ekosistēmu pakalpojumiem kopumā.

Padziļinātāka zinātniskās literatūras analīze liecina, ka ainavas iezīmju pozitīvo ietekmi uz ekosistēmu pakalpojumiem varētu palielināt, nodrošinot tajās pienācīgu floras daudzveidību, veģetācijas struktūru un apsaimniekošanu. Attiecībā uz buferjoslām galvenā ir to atrašanās vieta un lielums.

Citiem ENP veidiem varētu būt zināma pozitīva ietekme uz dažiem ekosistēmu pakalpojumiem, it īpaši, ja tiktu ieviesti konkrēti apsaimniekošanas noteikumi un iesēto sēklu sugu izvēle atbilstu konkrētām prasībām

Starpkultūras nodrošina labus rezultātus to ietekmes ziņā uz saldūdens ķīmisko stāvokli. ENP kalkulatora simulācijas parāda, piemēram, ka to ietekmi var palielināt, izmantojot dažādu sugu maisījumus. Tās arī parāda, ka lauksaimnieku visbiežāk starpkultūrām deklarētās sugas (piemēram, *Lolium perenne*, *Lolium multiflorum*, *Sinapis alba* un *Raphanus sativus*) sniedz labākus rādītājus, kad tās tiek iesētas kopā, nevis kā atsevišķas sugas. Turklāt sugas ar dažādām barības vielu devām un sakņošanās sistēmām var efektīvāk mazināt slāpekļa izskalošanās risku.

Papuvē atstātas zemes pozitīvā ietekme uz ekosistēmu pakalpojumiem arī šķietami ir atkarīga no audzēto sugu izvēles: savvaļas sēklu maisījumi un neaizņemta papuve ar ziemas rugājiem un dabīgi atjaunojušos veģetāciju sniedz labākus rezultātus nekā zāle. Tomēr jebkāds papuvē atstātas zemes segums ir vērtējams atzinīgi, jo nepārklāta augsne ekosistēmu pakalpojumos sniedz zemākos rādītājus, un tai var būt negatīva ietekme augstāka augsnes erozijas riska dēļ. Papuvē atstāta augsne arī sniedz labākus rezultātus, ja tā ilgu laiku atstāta neapsaimniekota.

Slāpekli piesaistošu kultūraugu ietekme arī var būt atkarīga no sugu izvēles un apsaimniekošanas: samazinot augsnes apstrādes biežumu, samazinās slāpekļa izskalošanās, fosfātu noplūde un augsnes erozijas risks.

3.2.2. Potenciālā ietekme uz klimatu

Attiecībā uz pielāgošanos klimata pārmaiņām ENP ieviešana varētu veicināt saimniecību klimatnoturību, piemēram, palielinot ainavas iezīmju nodrošinājumu. Klimata pārmaiņu ietekmes mazināšanu varētu veicināt, izmantojot vairāk pākšaugu kultūru un tā rezultātā slāpekļa mēslojuma izmantošanu aizstājot ar slāpekļa piesaistīšanu. Agromežsaimniecībai un apmežošanai ir pozitīva ietekme uz oglekļa uzkrājumiem augsnē, tās varētu palīdzēt uzlabot oglekļa piesaisti ES zemes izmantošanas kontekstā.

Oglekļa piesaiste augsnē ir tieši atkarīga no augsnes bioloģiskās daudzveidības. Tas uzsvēr saistību un iespējamo sinerģiju starp bioloģiskās daudzveidības palielināšanu saimniecībās un klimata pārmaiņu ietekmes mazināšanu.

4. Secinājumi

2016. gads bija otrais gads, kad tika piemērots ENP pienākums. Līdz šim no 19 dalībvalstīm apkopotie dati liecina, ka otrajā gadā nebija lielu izmaiņu ne tajā, kā valstu iestādes vada sistēmu, ne lauksaimnieku rīcībā, kas kopumā pildīja pienākumu tāpat kā pirmajā gadā. Tādējādi gandrīz nebija izmaiņu uz ENP pienākumu attiecinātās zemes proporcijā, kopējās platībās, ko lauksaimnieki deklarēja kā ENP, un dažādu ENP veidu sadalījumā šajās platībās.

Kopējā uz aramzemes deklarēto ENP procentuālā daļa ir gandrīz divas reizes lielāka par saimniecības līmenī nepieciešamajiem 5 %. Tas tika sasniegts, galvenokārt balstoties uz ražīgām un potenciāli ražīgām ENP: slāpekli piesaistošiem kultūraugiem, starpkultūrām un papuvē atstātu zemi. Citas ENP, tai skaitā ainavas iezīmes, sniedza tikai nelielu ieguldījumu kopējās deklarētajās ENP.

Analīze liecina, ka ENP veidu ieguvumi videi ir atkarīgi ne tikai no to daudzuma, bet arī no to kvalitātes, kas saistīta ar noteiktiem apstākļiem un apsaimniekošanas prasībām, piemēram:

- papuvē atstātās zemes augsnes seguma veidu, dažādiem kultūraugu maisījumiem attiecībā uz starpkultūrām un kultūraugu grupām attiecībā uz slāpekli piesaistošiem kultūraugiem;
- griešanas paradumiem, saglabāšanas periodiem un ķīmisko vielu izmantošanas;
- veģetācijas struktūras daudzveidību (attiecībā uz ainavas iezīmēm), atrašanās vietu un lielumu (attiecībā uz buferjoslām).

Izmaiņas sekundārajos zaļināšanas tiesību aktos, ko pašlaik veic Komisija, ir svarīgs solis ceļā uz labāku apsaimniekošanas praksi līdz ar: (i) augu aizsardzības produktu lietošanas aizliegumu (potenciāli) ražīgās ENP; (ii) dažu ENP veidu saglabāšanas periodu precizēšanu un noteikšanu; (iii) tādu prasību racionalizēšanu, kas, iespējams, atturēja lauksaimniekus no dažu videi labvēlīgāko ENP, t. i., ainavas iezīmju un buferjoslu, izmantošanas.

Komisija turpinās apskatīt šo jautājumu, tai skaitā gaidāmā zaļināšanas vērtējuma ietvaros. Šis ziņojums būs noderīgs ieguldījums šajā vērtējumā, kurā tiks apskatīti visi zaļināšanas aspekti, tai skaitā ENP. Pēc tam vērtējums tiks iekļauts nākamajā KLP modernizācijas un vienkāršošanas posmā, lai maksimāli palielinātu tā ieguldījumu Komisijas 10 prioritāšu un ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā.

Pamatojoties uz iepriekš minētajiem apsvērumiem, Komisija neierosina grozīt Regulu (ES) Nr. 1307/2013, lai palielinātu ENP procentuālo daļu.